

Slovensko a jeho kultúrne regióny

Osnova vyučovania:

- Úvod, delenia Slovenska na regióny
- Východné Slovensko - Abovsko-turnianska oblasť
- Východné Slovensko – Zemplín, Spiš, Šariš
- Stredné Slovensko – Gemer a Malohont, Hont
- Stredné Slovensko – Podpoľanie, Horehronie
- Stredné Slovensko - Liptov, Orava, Turiec
- Stredné Slovensko – Trenčiansko (Považie, Kysuce, Javorníky)
- Stredné Slovensko – Novohrad, Tekov
- Západné Slovensko – Malé Karpaty, Podunajsko
- Západné Slovensko – Myjava, Ponitrie
- Západné Slovensko – Záhorie

Literatúra:

BEŇUŠKOVÁ, Z.: Tradičná kultúra regiónov Slovenska. - Bratislava : VEDA, 2005. - 241 s. - ISBN 80-224-0853-0.

Metoda hodnotení: kolokvium (formou ústnej skúšky)

Historické správno-administratívne delenia územia Slovenska

V slovenskej historiografii existuje dvojité terminológia ohľadom tejto problematiky:

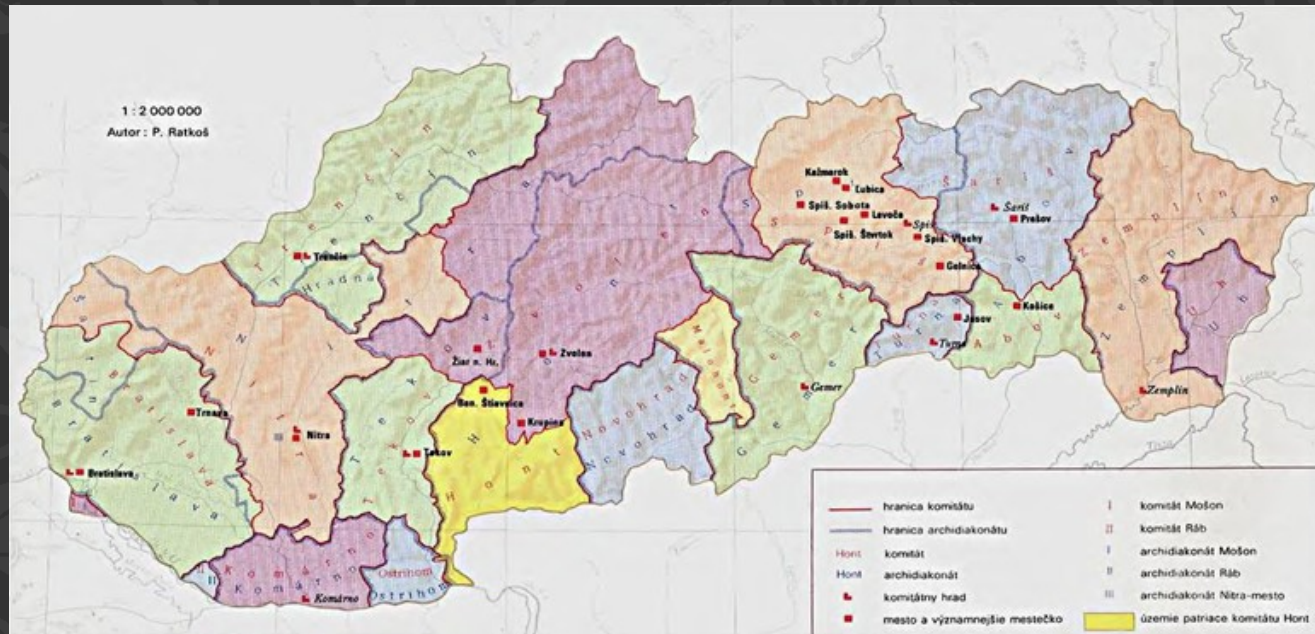
- jedna skupina historikov hovorí o župách v celom ich vývoji od založenia po rok 1918 (napr. prof. Sedlák a. i.).
- druhá skupina historikov rozlišuje tri termíny podľa charakteru týchto celkov:
 - do 13./14. storočia ich označujú ako (kráľovské) *komitáty*
 - od 13./14. storočia do roku 1849 ich označujú ako (šľachtické) *stolice*
 - pre roky 1849- 1928 a 1940-1945 ich označujú ako (štátne) *župy*

Komitáty na území dnešného Slovenska, 10. – 13./14. storočie

- na území Slovenska okolo roku 1000 pravdepodobne už existovali tieto komitáty:

- Bratislavský
- Mošonský
- Rábsky
- Komárňanský
- Ostrihomský
- Nitriansky
- Novohradský (vrátane neskoršieho Hontu)
- Turniansky

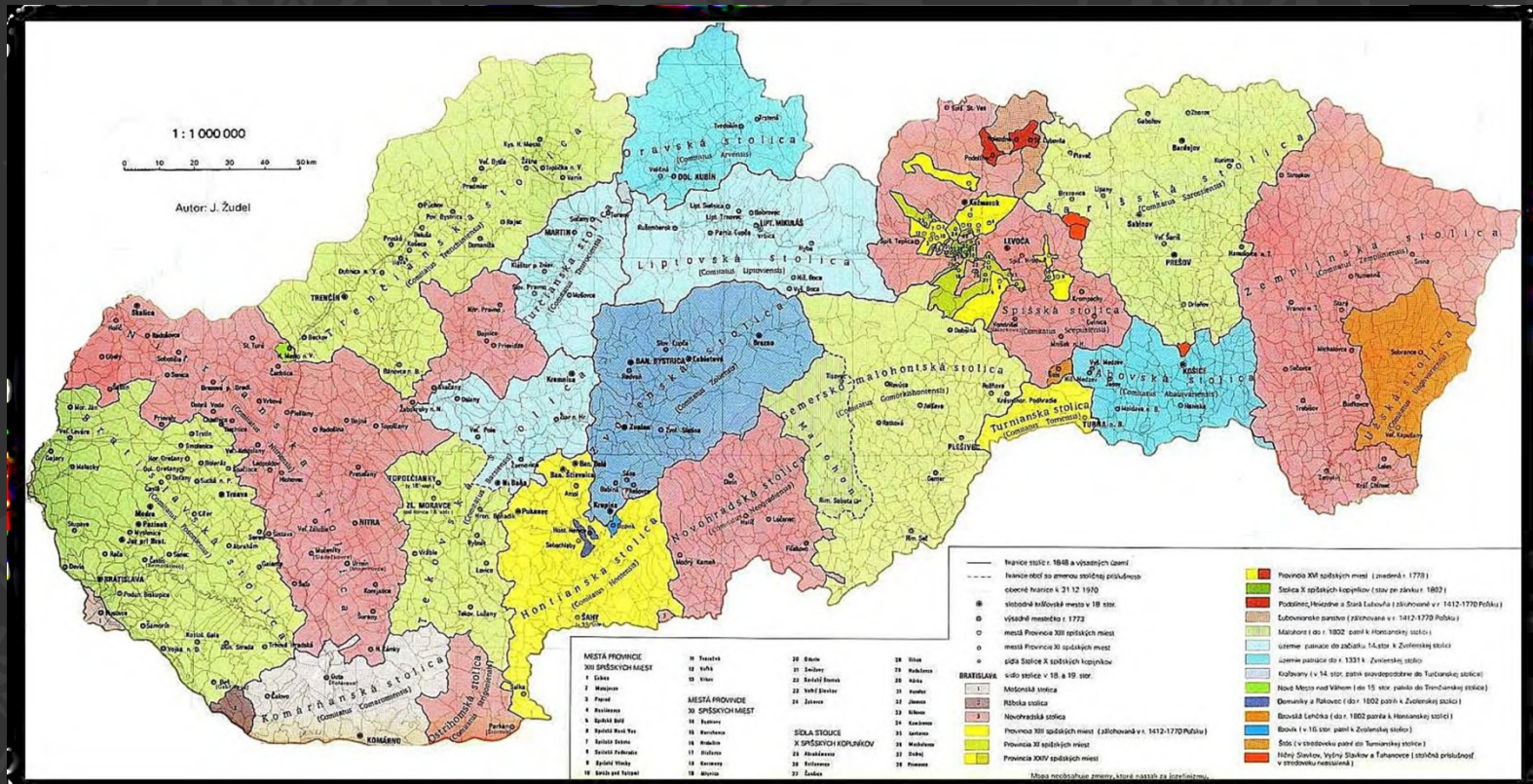
- d'alsie komitáty vznikali približne takto:

- na začiatku 11. storočia: Tekovský komitát, Zemplínsky komitát, komitát „co-mitatus Novi Castri— (neskorší Abov, Šariš a Heveš)
- v 11. storočí: Hontiansky (vyčlenením z Novohradského) a Užský komitát
- koncom 11. stor.: Trenčiansky komitát, Gemerský komitát (vznikol najneskôr začiatkom 12. storočia)
- v 12. stor.: Zvolenský komitát (vrátane neskoršej Liptovskej, Oravskej a Turčianskej stolice)
- v druhej polovici 12. storočia: Spišský komitát
- v prvej polovici 13. storočia: Šarišský komitát (vyčlenením z komitátu Novi Castri)

Stolice na území Slovenska od konca 13. storočia

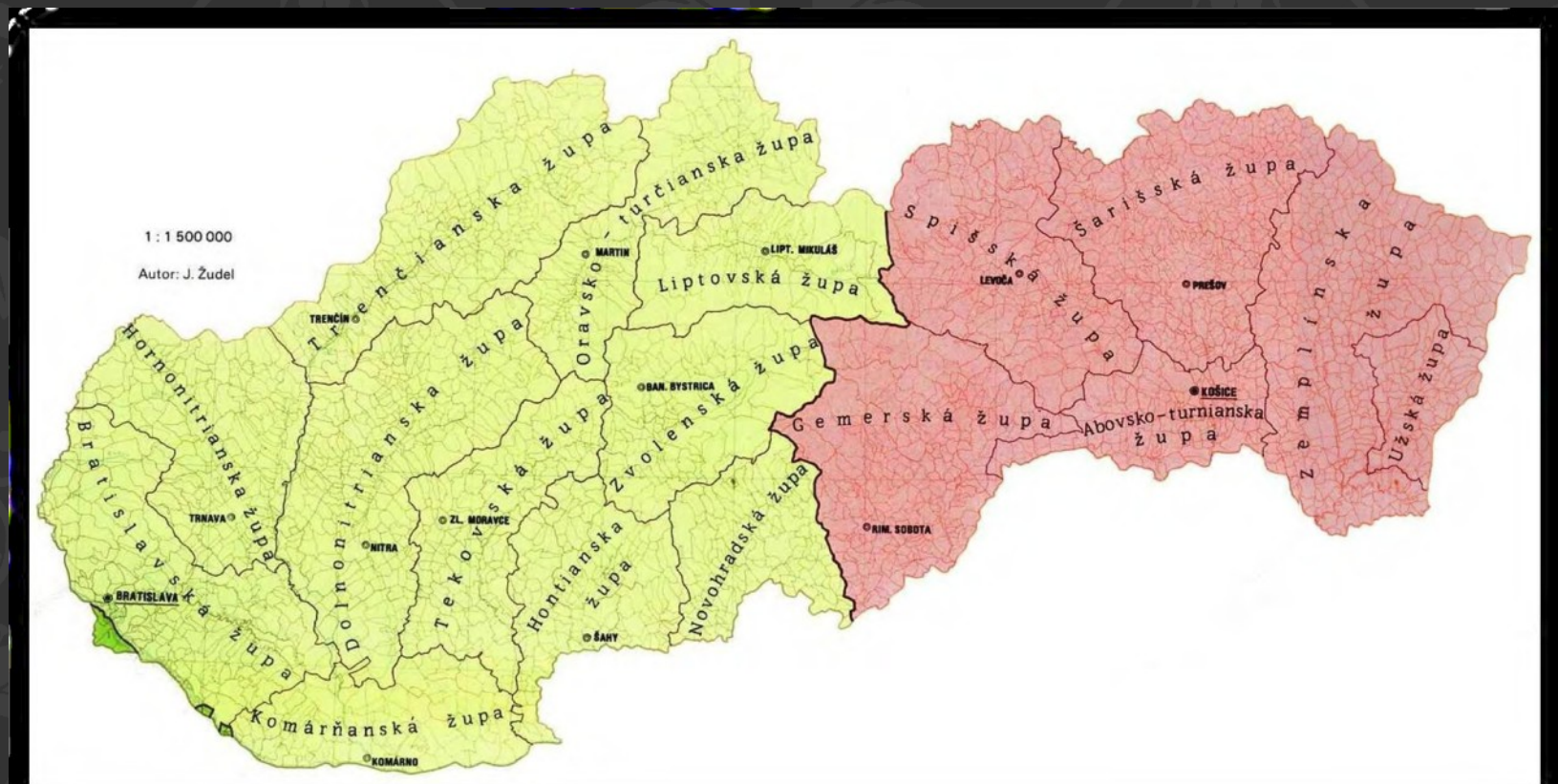
Na území Slovenska existovalo od 14. stor. týchto 21 stolíc:

1. Abovská	8. Nitrianska	15. Tekovská
2. Bratislavská	9. Novohradská	16. Trenčianska
3. Gemerská	10. Oravská	17. Turčianska
4. Hontianska	11. Ostrihomská	18. Turnianska
5. Komárňanská	12. Rábska	19. Uťská
6. Liptovská	13. Spišská	20. Zemplínska
7. Mošonská	14. Šarišská	21. Zvolenská

DIŠTRIKTY A ŽUPY ZA BACHOVHO ABSOLUTIZMU

1. Abovsko – turnianska
2. Bratislavská
3. Dolnonitrianska
4. Hornonitrianska
5. Gemerská
6. Hontianska
7. Komárňanská
8. Liptovská
9. Mošonská
10. Novohradská
11. Oravská
12. Rábska
13. Spišská
14. Šarišská
15. Tekovská
16. Trenčianska
17. Turčianska
18. Užská
19. Zemplínska
20. Zvolenská

ŽUPY V ROKOCH 1867-1923

Od konca 19. storočia pôsobili na území Slovenska tieto župy:

Abovsko-turnianska

Bratislavská

Gemersko-malohontská

Hontianska

Komárňanská

Liptovská

Mošonská

Nitrianska

Novohradská

Oravská

Ostrihomská

Rábska

Spišská

Šarišská

Tekovská

Trenčianska

Turčianska

Užská

Zemplínska

Zvolenská

Popri tom existovali na Slovensku štyri municipiálne mestá, ktoré mali postavenie v podstate na úrovni žúp:

Bratislava

Košice

Banská Belá a Banská Štiavnica (jedno municipiálne mesto)

Komárno

Na konci tohoto obdobia teda na terajšom území Slovenska pôsobilo na municipálnom stupni 20 celkov (z toho 4 mestské): 16 žúp

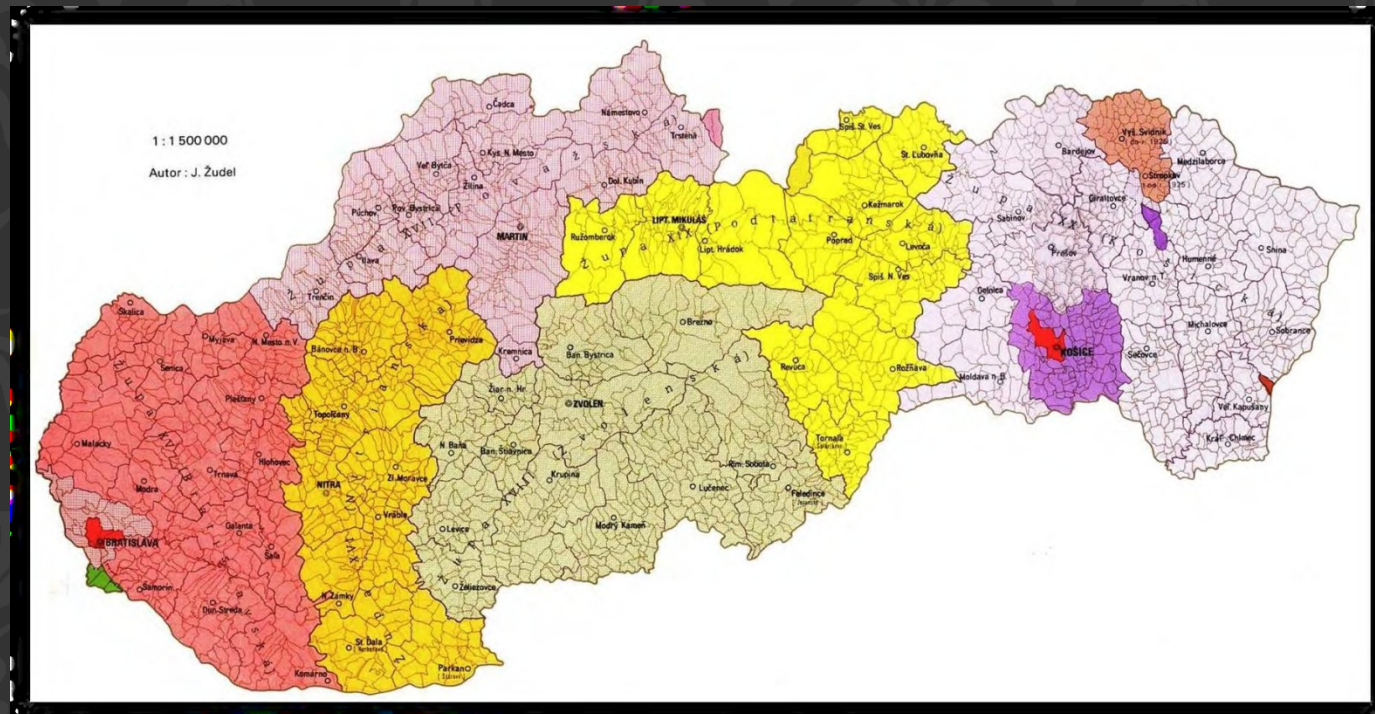
1. Bratislavská	5. Tekovská	9. Zvolenská	13. Spišská
2. Nitrianska	6. Turčianska	10. Hontianska	14. Abovsko-turnianska
3. Trenčianska	7. Oravská	11. Novohradská	15. Šarišská
4. Komárňanská	8. Liptovská	12. Gemersko-malohontská	16. Zemplínska

„VELŽUPY“ A OKRESY V ROKOCH 1923 – 1928

Už 29. februára 1920 bol prijatý zákon č.126 o zriadení župných a okresných úradov v Republike Československej, podľa ktorého sa malo v celom štáte zriadiť 21 žúp (v Čechách, na Morave a v Sliezsku župy dovtedy neexistovali, boli len okresy), z toho 6 žúp na Slovensku:

- župa XV. so sídlom v Bratislave
- župa XVI. so sídlom v Nitre
- župa XVII. so sídlom v Turčianskom Svätom Martine
- župa XVIII. so sídlom vo Zvolene
- župa XIX. so sídlom v Liptovskom Svätom Mikuláši
- župa XX. so sídlom v Košiciach

KRAJINY / ZEME V ČESKOSLOVENSKU 1928-1938 A 1945-1949

Krajinské zriadenie (po česky zemské zřízení) je názov územno-správneho členenia, v ktorom bolo územie Česko-Slovenska rozčlenené na štyri krajiny/zeme, ktoré sa ďalej členili na okresy:

- Česká zem (po česky Země Česká)
- Moravsko-sliezská zem (vtedy písané Moravskoslezská; po česky Země Moravskoslezská)
- Slovenská krajina, resp. v rokoch 1945 – 1949 územie, na ktorom pôsobila SNR, zatiaľ čo v Česku pôsobili zemské národné výbory v Prahe a v Brne)

SPRÁVNE ČLENENIE 1. SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ROKOCH 1940 – 1945

1. Bratislavská župa so sídlom v Bratislave
2. Nitrianska župa so sídlom v Nitre
3. Trenčianska župa so sídlom v Trenčíne
4. Tatranská župa so sídlom v Ružomberku
5. Šarišsko-*Zemplínska* župa so sídlom v Prešove
6. Pohronská župa so sídlom v Banskej Bystrici

KRAJE A OKRESY V ROKOCH 1949-1960

1. Bratislavský
2. Banskobystrický
3. Košický
4. Nitriansky
5. Prešovský
6. Žilinský

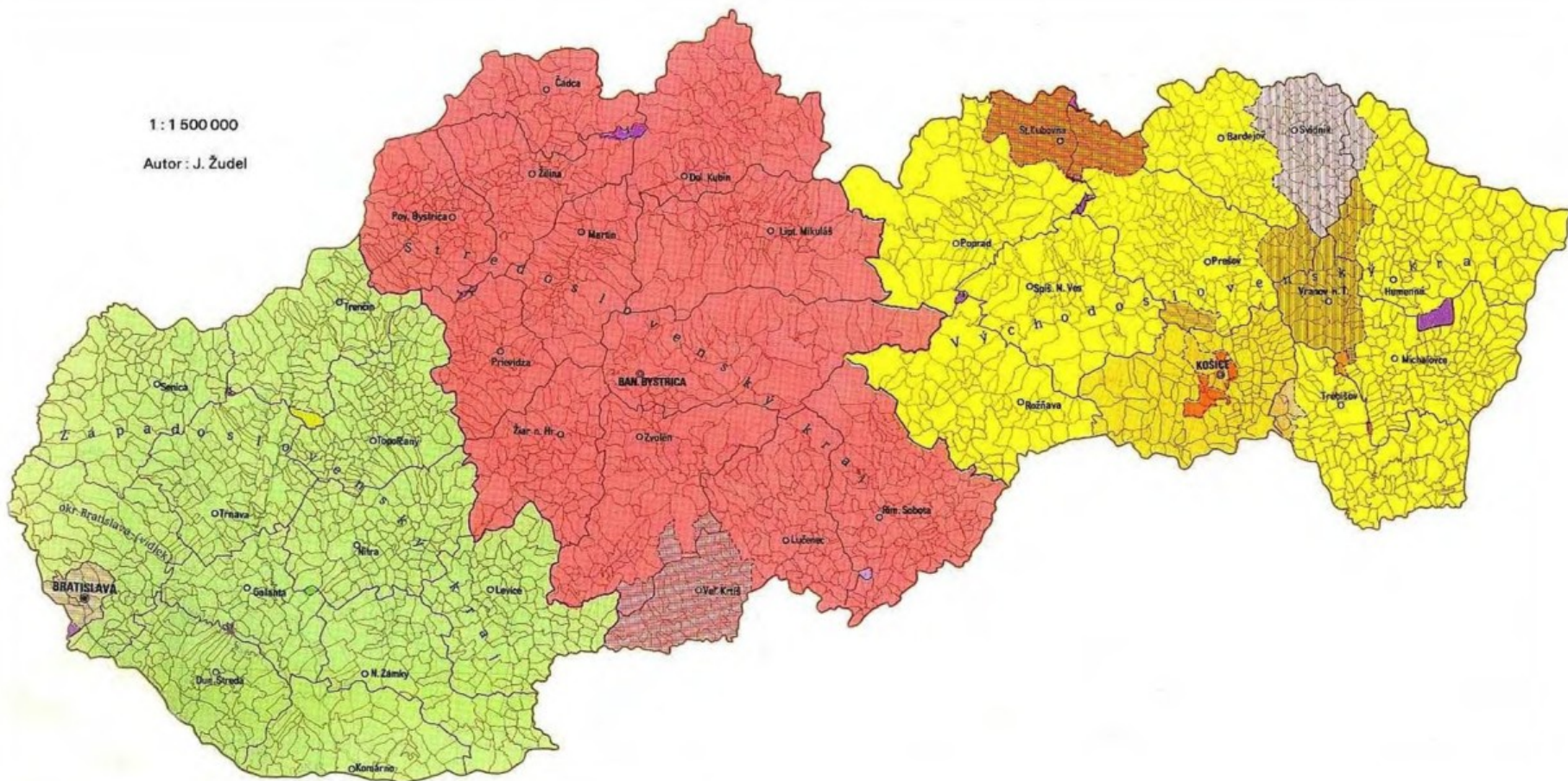

KRAJE A OKRESY V ROKOCH 1960 – 1969 A 1971 – 1990

- Západoslovenský kraj so sídlom v Bratislave
- Stredoslovenský kraj so sídlom v Banskej Bystrici
- Východoslovenský kraj so sídlom v Košiciach

1 : 1 500 000

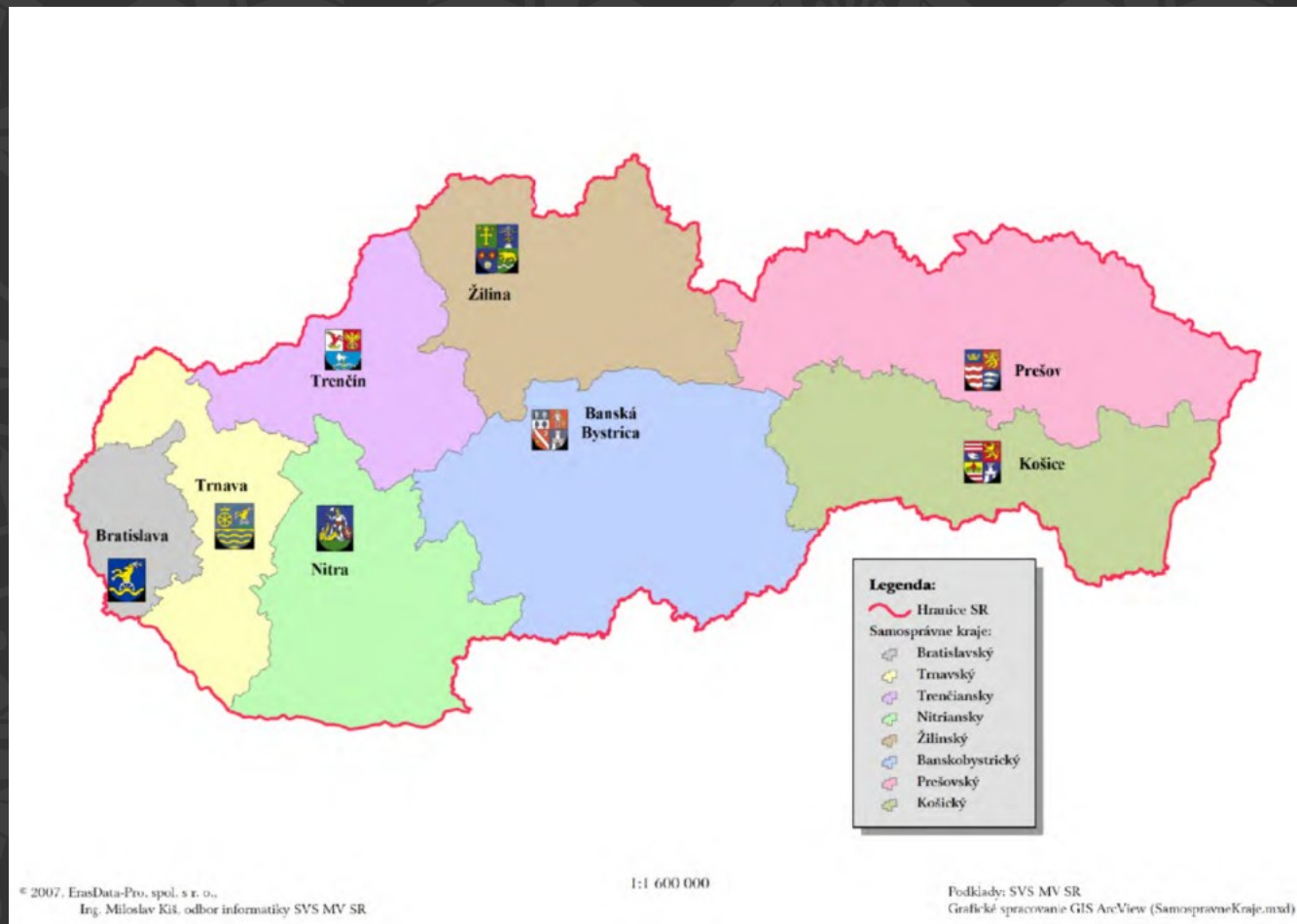
Autor : J. Žudel

Administratívne členenie Slovenska v súčasnosti

Samosprávne kraje – vyššie územné celky:

- ❖ Bratislavský kraj
- ❖ Trnavský kraj
- ❖ Trenčiansky kraj
- ❖ Nitriansky kraj
- ❖ Žilinský kraj
- ❖ Banskobystrický kraj
- ❖ Prešovský kraj
- ❖ Košický kraj

Abovsko-turnianska oblasť (Abaúj-Torna)

Od 17. storočia sú stoličným mestom Košice

Etnické zloženie oblasti:

- Maďarské obyvateľstvo – prevažne na juhu oblasti
- Slovenské obyvateľstvo – prevažne v severnej oblasti
- Nemecké obyvateľstvo – pri hraniciach s Gemerom a Spišom
- Rómske obyvateľstvo – Košice a okolie

Religiózne zloženie:

- Prevaha rímsko-katolíkov
- Evanelici – severovýchodná oblasť
- Grécko-katolíci a pravoslávni – na hranici so Zemplínom
- Reformovaná kresťanská cirkev/Kalvíni – maďarské obyvateľstvo
- Židovská náboženská obec – v Košiciach, s rabínom

1509 - 1564

Ján Kalvín

Materiálna kultúra:

- južná časť – poľnohospodársky/zemědělský charakter
- vinohradníctvo
- pálenie vápna a dreveného uhlia – lesnaté časti
- mäsové výrobky – okolie Košíc
 - obyvatelia Košickej Novej Vsi prezívaní „škvarkári“
- baníctvo a spracovanie kovov – prevažne nemecká časť obyvateľstva
- Košice – obchodné a remeselnícke centrum
- Medzev – výroba poľnohospodárskeho/zemědělského náradia
- stolárstvo a kožušníctvo
- výšivkárstvo
- priemyselná výroba – od polovice 19. storočia v neúrodných oblastiach
- vyst'ahovalectvo
- Východoslovenské železiarne – 60. roky 20. storočia

Odevná kultúra:

- odlišnosť medzi odevom Maďarov a Slovákov
- Kalvínske (maďarské) ženy – čierny odev, dlhšie sukne
- Slovenský odev – dekoratívnosť
- obec Myslavy – charakteristické znaky abovského odevu
- v medzivojnovom období pôvodné formy nahradené odevom z južnejších častí – tzv. „maďarka“

Folklór

- hudobno-tanečný folklorizmus inklinuje k šarišskému, často sa s ním stotožňuje
- pre maďarské obyvateľstvo bolo charakteristický tzv. novouhorský hudobný štýl

Košice – sídlo mnohých folklórnych súborov, napríklad Železiar, Čarnica, Jahodná, Hornád a KMAF (Klub milovníkov autentického folklóru)

48. ABOVSKÉ
FOLKLÓRNE
SLÁVNOSTI
19. 6. 2016
ROZHANOVCE

DPS Viganček
16.00 Dargovská ruža 2016 Galaprogram
16.45 ŠCAMBA
17.45 Huták Virágai Pálhaza, Maďarsko
18.15 Tombola
18.45 FS URPIN Banská Bystrica

13.30 Zahájenie slávnosti
13.45 Tanečné štúdio Adriany Vrbovej ZUŠ Valalíky
14.10 Krst sochy
14.30 ROBO KAJZER (z TV programu Dereš) + LH Tomáša Oravca

moderátori programu: Katarína Birková a Igor Hraško

Sprievodné podujatia: 9. 6. 2016 Rozhanovce, Tvorivé dielne pre deti
13. - 17. 6. 2016 Čaňa, Rezbársky plenár
18. 6. 2016 Trstené pri Hornáde, Festival dychových hudieb

FS Hornád - Piesne a tance Abova (1/2)

<https://www.youtube.com/watch?v=Lxzd-5S-7L0>

FS Hornád - Piesne a tance Abova (2/2)

<https://www.youtube.com/watch?v=xQco2jwq1pY>